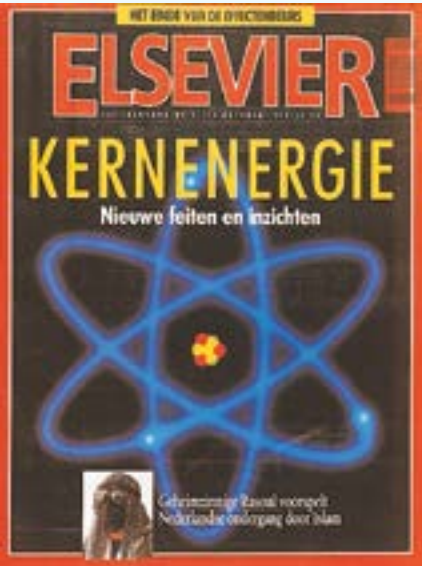
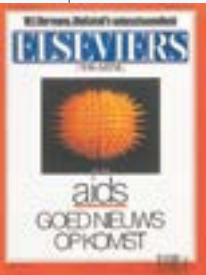

Op zoek naar de lerares Frans

Simon Rozendaal – columnist van dit weekblad – **schrijft een halve eeuw over wetenschap.** Hij deelt enkele ambachtelijke tips. Zoals: niet te veel uitleggen. Wees niet bang voor de professor. En schrijf voor een niet-bèta.

Een greep uit de coververhalen van Simon Rozendaal voor EW

De sterren zijn niet waar ze lijken te zijn, maar u kunt rustig gaan slapen, hoor. Dit is wetenschapsjournalistiek op zijn best: zet je aan het denken, doet je grinniken. Einstein was in zijn tijd een popster (in *The New York Times*: ‘Er zijn maar twaalf mensen in de hele wereld die mijn theorie begrijpen!’) en toen Britse astronomen tijdens een zonsverduistering observeerden dat sterrenlicht afboog door de zwaartekracht van de zon, precies zoals het genie dat enkele jaren eerder had voorspeld in zijn relativiteitstheorie, werd daar in alle Amerikaanse media verslag van gedaan. *The New York Times* kwam op 10 november 1919 met de kop: ‘Stars Not Where They Seemed or Were Calculated to be, but Nobody Need Worry.’

Zo moet het. Sinds er kranten bestaan, wordt bij tijd en wijle kond gedaan van nieuwe inzichten vanuit de wetenschap, van ontdekkingen en uitvindingen. Vooral ter lering ende vermaeck.

Maar ruim een halve eeuw geleden kreeg schrijven over wetenschap nóg een aanleiding. Een minister (Boy Trip van de Politieke Partij Radicalen) uit het kabinet-Den Uyl (1973-1977) schreef er een nota over en vanuit de overheid werd een

Dienst Wetenschapsvoorlichting opgericht. Aan het eind van de jaren zestig, toen prinses Beatrix en prins Claus zich voorbereidden op het koningschap, voerden ze gesprekken met wetenschappers. Het werd hun duidelijk dat er op het gebied van DNA een revolutie gaande was. Zij realiseerden zich dat ze daar niets van wisten en dat die nieuwe ontwikkelingen grote maatschappelijke gevolgen konden hebben.

Ze richtten toen de Stichting Biowetenschappen en Maatschappij op om het brede publiek voor te lichten. Het werk werd gedaan door hoogopgeleide dienstweigeraars, die hun vervangende dienstplicht bij die stichting konden vervullen. Ik was een van hen en heb in 1976 een zogeheten ‘BioBulletin’ gemaakt met gratis kopij voor huis-aan-huisbladen. Daar leerde ik om in klare taal over duistere materie (‘Wat is dat nou, zo’n gen?’) te schrijven voor een publiek zonder achtergrondkennis.

Ik had organische chemie in Delft gestudeerd, zou gaan promoveren (op zeolieten – kleiachtige substanties die chemische reacties kunnen versnellen), maar besepte opeens dat ik niet in een graafmachine wilde zitten, maar in een helikopter. Niet de diepte in, maar de breedte. Mijn

afstudeerhoogleraar had een promotieplek geregeld en vroeg verbijsterd: wat wil je dán? Geen idee, antwoordde ik. Maar ja, ik moest in dienst en ook daar had ik geen zin in. Zo belandde ik bij het gezelschap van Beatrix en Claus en ontdekte wat ik wél leuk vond: schrijven over wetenschap.

Het hielp dat ik geen archetypische bèta ben, meer een hybride. Van de cijfers én de letters. Ik las Italo Svevo en Willem Elsschot, ik houd van woordgrapjes en van alliteratie, en gebruik graag archaïsche woorden als ‘kuitenflikker’ en ‘stokebrand’. Dat heb ik opgestoken van mijn eerste leermeester, Rob Sijmons (1944-2007), de wetenschapsredacteur van *Vrij Nederland*, die ook vervangende dienstplicht deed bij de Stichting Biowetenschappen en Maatschappij. Een bebaarde biochemicus die bloemrijk schreef. Zo kan het dus, dacht ik. Dit wil ik ook!

Rond die tijd zagen ook de Nederlandse kranten het maatschappelijk belang van schrijven over wetenschap in. In 1977 begonnen *NRC Handelsblad* en de *Volkskrant* een wekelijkse wetenschapspagina (die beide al snel uitgroeiden tot een afzonderlijk katern). Ik werd aangenomen voor dat doel en had de eer om op die eerste pagina van *NRC* het eerste

artikel te schrijven: ‘Terugkeer van kolen kan broeikas om aarde scheppen.’

De twee culturen

Ik draai nu (op een kort en minder geslaagd intermezzo als chef verslaggeving bij *NRC* na) een halve eeuw mee in de wetenschapsjournalistiek. Ik schreef voor *NRC*, voor dit weekblad, werkte mee aan tv-programma’s over wetenschap voor de VPRO, VARA, NCRV, Teleac en gaf les in wetenschapsjournalistiek.

In die tijd is het vak alleen maar relevanter geworden. En moeilijker. Want kennis schrijdt voort en wetenschap wordt steeds ingewikkelder.

Bovendien zijn veel mensen eigenlijk niet zo in natuurwetenschap en technologie geïnteresseerd. Wel wordt hun leven en dat van hun kinderen erdoor bepaald. Bij de weerzinwekkende oorlog die Rusland tegen Oekraïne is begonnen en hoe die kantelt door drones, bij het klimaatprobleem en de beoogde oplossing daarvoor – de energietransitie. De burger moet in het stembokje nadenken over de vraag hoe duurzaam groene waterstof is. Het is van belang om te weten wat het verschil is tussen een milligram en een picogram viezigheid wanneer het gaat over Tata Steel.

Neem de kloof die tijdens de pandemie is ontstaan tussen mensen die wel vertrouwen hadden in vaccins en de mensen die ertegen in opstand kwamen. Die tegenstelling ontwricht de samenleving.

Tijdens dit soort crises kunnen wetenschapsjournalisten bakens in de storm zijn. Tijdens de coronapandemie van 2020 en 2021 was Maarten Keulemans van de *Volkskrant* zo’n baken. Terecht dat hij daarvoor in 2021 tot Journalist van het Jaar werd uitgeroepen.

Schrijven over wetenschap mag dan van democratisch belang zijn, het is van een andere orde dan wat journalisten meestal doen: een brandje of ruzie tussen politici verslaan. De Engelse natuurwetenschapper en romanschrijver C.P. Snow kaartte dat in 1959 al aan in zijn *Two Cultures*-lezing, waarin hij de mensheid verdeelde in bèta’s (mensen met een natuurwetenschappelijke instelling) en alfa’s (zeg maar de anderen) en constateerde dat het een uitdaging van jewelste is om die kloof te overbruggen. Hij gaf als voorbeeld dat je het in beschaafde kringen niet kon maken om te zeggen dat je nog nooit iets van Shakespeare had gelezen. Daarentegen is het normaal om op een receptie te vertellen, stelde Snow, dat je geen flauw idee hebt wat de tweede hoofd-

Gaat Al de journalistiek overbodig maken? Nee hoor, ik ben optimistisch

Simon Rozendaal

(74) studeerde organische chemie in Delft en werkt als wetenschapsjournalist sinds 1976. Richtte bij *NRC Handelsblad* in 1977 de wetenschapspagina op. Was van 1986 tot 2017 wetenschapsredacteur van *EW*, waarvoor hij nog wekelijks een column schrijft. Presenteerde diverse wetenschapsprogramma's op tv, voor Teleac, NCRV en VPRO. Was moderator van het Wetenschapscafé in de Rode Hoed in Amsterdam en presentator van het *Elsevier* Technologie Debat. Schreef vele boeken, waaronder *Warme aarde, koel hoofd – Kanttekeningen bij de energietransitie* (2019) en *Paniek om niets – Hoe de meetrevolutie onze angsten aanwakkert* (2024).

wet van de thermodynamica is. Het zou me niet verbazen als de zeer belezen André Spoor (1931-2012) op de hoogte was van Snows concept toen hij mij in 1977 aannam bij *NRC Handelsblad*. In elk geval zei Spoor (in 1986 stapte ik samen met hem over naar dit weekblad, waar hij opnieuw mijn hoofdredacteur werd) dat de gemiddelde lezer van die krant een lerares Frans was. 'Je schrijft niet voor je Delftse vriendjes, je schrijft voor de lerares Frans!'

Het is een advies dat ik in mijn oren heb geknoopt (en dat makkelijk was op te volgen, omdat ik destijds met een lerares Frans was getrouwd).

Autoriteit verdient afbakening

Ik heb veel geleerd in de afgelopen decennia. Bijvoorbeeld dat uitleggen een valkuil is. Beginnende wetenschapsjournalisten willen tonen dat ze veel weten. Nee! Uitleggen kan irritatie oproepen. Mansplaining, zoals dat tegenwoordig wordt genoemd. Je moet kennis doseren. Te weinig, dan heeft een artikel geen inhoud, te veel, dan haakt de lerares Frans af.

Een andere les is dat een wetenschapsjournalist niet te veel eerbied moet hebben voor wetenschappers. Ook dat is niet

simpel als je net je bul hebt ontvangen, samen met een heilig ontzag voor hoogleraren en voor de wetenschap. Natuurlijk, wetenschap is en blijft de mooiste uitvinding die de mensheid ooit gedaan heeft. Maar het is niet dé waarheid, het is zoeken naar de waarheid.

Autoriteit verdient bovendien afbakening. Neem Robbert Dijkgraaf. Hij weet heel veel van de big bang en de zwaartekracht. Daarvoor verdient hij respect, alhoewel de bijna goddelijke verering die Matthijs van Nieuwkerk hem in het verleden schonk (Dijkgraaf mocht urenlang college geven op tv) mij te ver ging. Maar soit, hij was wetenschappelijk directeur in Princeton en dus een grote jongen.

Maar wanneer Robbert Dijkgraaf in zijn column in *NRC* schrijft over de verdrinkende eilanden in de Stille Oceaan, dan verlaat hij zijn territorium. Dan mag, nee, dan moet hij kritiek krijgen van wetenschapsjournalisten. Bijvoorbeeld omdat bij de vraag of eilanden verdrinken ook een tegengesteld effect gaande is, aanslibbing, en dat Dijkgraaf dit niet noemt. Of omdat het gaat over een zwaar gepolitiseerd wetenschapsgebied, klimaatverandering, en Dijkgraaf een prominent lid (en voormalig minister) van D66 is.

Het merendeel van mijn collega's is ge-

Kennis schrijdt voort en wetenschap wordt steeds ingewikkelder

zagsgetrouw en ziet zichzelf als doorgeefluik. Jammer. Een goede wetenschapsjournalist moet boven de wetenschappers durven te staan. Zo'n opstelling heeft wel als nadeel dat het de wetenschapsjournalist binnen zijn eigen redactie kan isoleren. Niet alle verslaggevers zijn rationeel of kunnen overweg met cijfers. Vooral bij een binnenlandredactie of bij de verslaggeverij zitten journalisten die eerder de professor ('Die man is toch niet voor niets hoogleraar?') zullen geloven dan jou.

En dus heb je steun van de hoofdredactie nodig. Daar heb ik gelukkig nooit over te klagen gehad.

Naar de Zuidpool

Ik heb veel te danken aan de wetenschapsjournalistiek. Heel veel. Ik ben voor dit weekblad op de Zuidpool en Noordpool geweest, in Afrika, China. Ik houd van ideeën en wetenschap is een ideeëngenerator. Ik praat graag met interessante mensen, en veel interessanter dan grote geleerden krijg je ze niet.

Ik heb de hoogtij meegemaakt. Toen ik bij *NRC Handelsblad* binnenkwam, was een leaseauto vanzelfsprekend: eerst mocht ik zelfs in een sportwagen (een Triumph Spitfire) rijden, later werden het burgermanauto's. Maar toch, een auto van de

zaak! Het geld kon niet op, je kon declareren wat je wilde – al weigerde Elsevier-hoofdredacteur Arendo Joustra een keer een rekening van 500 dollar voor sigaren en whisky in een cigarbar in Washington.

Wie terugkijkt, ontkomt er niet aan om ook vooruit te kijken. Gaat AI de journalistiek overbodig maken? Nee hoor, ik ben optimistisch – zeker over de wetenschapsjournalistiek. De wereld heeft alleen maar meer duiding nodig.

Daarbij komt dat media veranderen. Ik herinner me dat Rudy Kousbroek (een van de redenen waarom ik bij de krant wilde – hij schreef prachtig over van alles en nog wat) op bezoek was bij *NRC Handelsblad* en tot verbijstering van de redactie zei: 'Ik lees alleen wetenschap, de rest sla ik over.'

Tegenwoordig zijn grote delen van de kranten ideologisch. Voortdurend wordt gesmeten met 'extreem-rechts', 'radicaal-rechts', 'fascistisch' en 'genocidaal'. Dan is het heerlijk om op de wetenschapspagina te lezen over een kaakloze lamprei van 450 miljoen jaar geleden, over een Romeins badhuis in Nijmegen, waarom menthol zo koud aanvoelt of sommige pinguïns zo raar waggelen.

Alsof je een koel biertje drinkt op een snikhete dag. ★